

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Darii Teresy Zadroźniak pt.: „*Rola mediów i dziennikarzy w przekazywaniu informacji oraz kształtowaniu świadomości, wiedzy i postaw wobec zmiany klimatu*”

Działając w oparciu o uchwałę Rady Naukowej Dyscyplin: nauki o polityce i administracji oraz nauki o komunikacji społecznej i mediach Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, niniejszym przedstawiam recenzję pracy doktorskiej Pani mgr Darii Teresy Zadroźniak zatytułowanej: „*Rola mediów i dziennikarzy w przekazywaniu informacji oraz kształtowaniu świadomości, wiedzy i postaw wobec zmiany klimatu*” na stopień doktora w dziedzinie nauk społecznych w zakresie dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach.

1. Trafność podjętej problematyki badawczej i jej oryginalność.

Pani mgr Daria Teresa Zadroźniak przedstawiła do recenzji pracę dotyczącą zagadnienia roli mediów i dziennikarzy w przekazywaniu informacji o zmianie klimatu oraz ich wpływu na świadomość, wiedzę i postawy odbiorców. Autorka analizuje, jak media przedstawiają kwestie klimatyczne, jakie funkcje pełnią w tym procesie i jakie role realizują dziennikarze w różnych typach przekazów. Badanie obejmuje również ocenę kompetencji medialnych, wiedzy i zachowań Polaków wobec zmiany klimatu.

Promotorem pracy jest prof. UAM dr hab. Agnieszka Stępińska, natomiast promotorem pomocniczym jest dr Ewa Jurga-Wosik. Dysertacja zastała zatytułowana „*Rola mediów i dziennikarzy w przekazywaniu informacji oraz kształtowaniu świadomości, wiedzy i postaw wobec zmiany klimatu*”. Na uwagę zasługuje fakt, że Autorka podjęła się analizy zagadnienia dotychczas słabo opisanego w polskiej literaturze przedmiotu. W przeprowadzonym

zamierzeniu badawczym podjęła próbę wieloaspektowej analizy omawianego problemu, obejmującą zarówno refleksję teoretyczną, jak i odniesienia do praktyki funkcjonowania współczesnych mediów. Wybór tematyki oceniam jako szczególnie trafny: zagadnienia podjęte w pracy są aktualne i istotne z perspektywy współczesnych badań medioznawczych. W realizacji postawionych celów Autorka posługuje się adekwatną terminologią, właściwie dobranymi narzędziami metodologicznymi oraz rzetelną wiedzą przedmiotową. Praca ma charakter problemowy, a uzyskane wyniki badań posiadają wymierną wartość praktyczną. Podsumowując, należy podkreślić trafność doboru tematu, a także właściwie przyjętą perspektywę badawczą, które – w połączeniu z czytelną konceptualizacją kluczowych zagadnień – świadczą o dojrzałości warsztatu Autorki.

2.Prawidłowości układu pracy i struktury podziału treści.

Na wartość naukową rozprawy wpływa nie tylko dobór tematu, precyzyjne określenie celów badawczych czy zastosowanie odpowiednich metod, lecz również sposób uporządkowania materiału w obliczu wielowymiarowej, interdyscyplinarnej problematyki, która z natury nie posiada jednoznacznie wyznaczonych granic. W przypadku tak złożonego obszaru, obejmującego perspektywę różnych dyscyplin (z zakresu nauk społecznych i nauk przyrodniczych) i osadzonych w ramach nauk o komunikacji społecznej i mediach, kluczowe staje się zaprojektowanie struktury pracy w sposób umożliwiający logiczne prowadzenie czytelnika przez różne pola wiedzy i ich wzajemne zależności. Konstrukcja rozprawy obejmuje więc nie tylko układ jej części, lecz także sposób integrowania wątków, płynność argumentacji oraz stopniowe dochodzenie do wniosków, co pozwala zachować spójność wyводу mimo naturalnej, ale twórczej nieostrości przedmiotu badań. Z zadania tego Doktorantka wywiązała się bardzo dobrze.

Dysertacja została zorganizowana w sposób przejrzysty i logiczny, obejmując wstęp, cztery rozdziały merytoryczne oraz zakończenie. Wstęp do dysertacji w poprawny sposób realizuje fundamentalne funkcje tej części pracy naukowej. Autorka nie tylko przedstawia ogólną koncepcję rozprawy, ale również jasno i przekonująco uzasadnia potrzebę podjęcia badań, odwołując się do istniejących luk w dotychczasowych studiach nad podejmowaną problematyką. Ta część pracy została zaplanowana z dużą dbałością o wewnętrzną logikę wyvodu — poszczególne elementy wprowadzają czytelnika w temat, porządkują jego wiedzę oraz wyznaczają kierunek dalszej analizy. Wstęp stanowi zatem nie tylko tradycyjne otwarcie, ale pełni funkcję klarownego przewodnika po strukturze i intencjach badawczych Autorki,

ułatwiają odbiorcy zrozumienie zarówno zakresu, jak i celów pracy. Każdy z rozdziałów otwiera krótkie wprowadzenie, po czym następują trzy podrozdziały rozwijające poszczególne wątki tematyczne. Rozdziały pierwszy oraz drugi mają charakter teoretyczny: prezentują podstawy koncepcyjne i interdyscyplinarną specyfikę zagadnienia, które są niezbędne do zrozumienia podjętego problemu badawczego. Natomiast rozdziały trzeci i czwarty mają charakter empiryczny i zawierają opis procesu badawczego, zastosowanych metod oraz szczegółowe omówienie wyników analiz. Rozważania zwieńczone zostały Zakończeniem. Posiada on wszystkie wymagane dla tej części rozprawy elementy. Autorka odniosła się w nim do postawionych pytań badawczych, porządkując najistotniejsze ustalenia poczynione w procesie badawczym. Tak przyjęta struktura pozwala na stopniowe przechodzenie od ujęcia ogólnego i teoretycznego do prezentacji danych empirycznych oraz wyprowadzania wniosków, zapewniając spójność całej pracy.

Łącznie rozprawa wraz z aneksem składa się z 231 stron, z czego 182 to strony zawierające zawartość merytoryczną. Bibliografia liczy 30 stron. Ponadto w pracy zawarte zostały spisy: ilustracji (1 pozycja), schematów (10 pozycji), tabel (11 pozycji) i wykresów (24 pozycje). W pracy umieszczony został również aneks zawierający:

1. klucz kategoryzacyjny: Analiza ról dziennikarskich w przekazywaniu informacji na temat zmiany klimatu Tabelę obrazującą obecność ukraińskich aktorów politycznych na Facebooku (stan na koniec 21 roku)
2. kwestionariusz badania ankietowego: Rola mediów w kształtowaniu świadomości i wiedzy społeczeństwa na temat zmiany klimatu

Struktura pracy jest poprawna i odpowiada określonym założeniom badawczym.

3. Ocena metodologiczna pracy.

Jak wskazano powyżej, przedstawiona do recenzji praca składa się z dwóch zasadniczych części, tj. teoretycznej (rozdział I, II) i empirycznej (rozdział III i IV). Z tego też względu również metody i narzędzia metodologiczne powinny zostać dobrane do takich założeń. W pierwszej teoretycznej części dysertacji brakuje wyraźnego i syntetycznego wskazania, jakie metody badawcze zostały tam zastosowane. Jest to luka o charakterze formalno-metodologicznym, ponieważ właśnie na początku pracy czytelnik powinien otrzymać jasną informację, w jaki sposób Autorka dochodzi do ustaleń teoretycznych i jakie procedury stoją za doбором oraz opracowaniem materiału źródłowego. Dla zwiększenia przejrzystości rekomenduję dołączenie krótkiego podrozdziału (lub choćby akapitu) explicite opisującego

warsztat metodologiczny części teoretycznej. Uzupełnienie tej informacji o krótki opis materiału źródłowego (zakres kwerendy, kryteria doboru literatury i źródeł, ewentualne ograniczenia) oraz uzasadnienie adekwatności metod do celów części teoretycznej wzmocniłoby spójność całej dysertacji. Taki zabieg uporządkuje relację między fundamentem koncepcyjnym a dalszą częścią empiryczną, a zarazem podkreśli dojrzałość warsztatową Autorki i transparentność procedur badawczych. W przypadku części empirycznej kwestii opisu i wyjaśnienia przyjętej metodologii Autorka poświęciła w dysertacji sporo miejsca. Informacje o zastosowanych narzędziach metodologicznych zasygnalizowane zostały we wstępie, a także szeroko omówione w odrębnych podrozdziałach (r. III p. 1 a,b,c oraz r. IV p. 1). Do realizacji postawionego zamierzenia badawczego Autorka wykorzystała dwie metody ilościowe, tj. analizę zawartości mediów (z użyciem narzędzia badawczego w postaci klucza kategoryzacyjnego) oraz badanie opinii publicznej (z użyciem techniki wywiadu telefonicznego wspomaganego komputerowo (CATI). W przypadku narzędzia badawczego w postaci klucza kategoryzacyjnego niezbędnym zdaje się być jednak doprecyzowanie, które z kategorii użytych w narzędziu zostały wypracowane w ramach projektu Journalistic Role Performance (druga edycja), które natomiast stanowią indywidualną pracę Autorki. Jak bowiem wskazuje sama Doktorantka (s. 105) *„część kategorii wypracowanych w ramach międzynarodowego projektu została przeniesiona do narzędzia przygotowanego na potrzeby pracy doktorskiej, a część zmodyfikowano i zaadaptowano na potrzeby niniejszego badania”*. Ponadto konieczne jest dookreślenie roli Doktorantki we wskazanym powyżej projekcie., tj. określenie jej udziału w procesie konstrukcji klucza kategoryzacyjnego. Jednym z kryteriów stanowiących podstawę do oceny dojrzałości badawczo – naukowej Doktorantki jest bowiem analiza Jej zdolność do planowania, konstruowania i realizowania samodzielnych badań. Z tego też względu dookreślenie wskazanych powyżej kwestii zdaje się być konieczne. W stosunku do badania opinii publicznej nie zgłaszam zasadniczych uwag i zastrzeżeń.

Zastosowane podejście metodologiczne pozwoliło na osiągnięcie zamierzonego celu. Doktorantka wykazała się umiejętnością i sprawnością w posługiwaniu się wybranymi do analizy narzędziami metodologicznymi.

4. Poprawność formułowania problemów i hipotez.

Autorka, przeprowadziła przegląd literatury przedmiotu - w tym polskiej, jak i zagranicznej – a następnie trafnie zidentyfikowała istotną lukę badawczą w obszarze komunikowania na temat zmiany klimatu. Wskazała, że dotychczasowe publikacje nie podejmują w sposób

kompleksowy zagadnienia funkcji mediów ani ról pełnionych przez dziennikarzy w procesie relacjonowania kwestii klimatycznych, zwłaszcza w ujęciu uwzględniającym wielowymiarowość problemu. Brakuje również – zdaniem Doktorantki - opracowań wykorzystujących zróżnicowane i komplementarne metody, które pozwoliłyby uchwycić złożone mechanizmy kształtujące sposób informowania o zmianie klimatu w polskiej przestrzeni medialnej.

Problemem badawczym rozprawy dotyczy identyfikacji funkcji mediów oraz pełnionych przez dziennikarzy ról w rozpowszechnianiu informacji o zmianie klimatu. Autorka sformułowała trzy główne oraz pięć szczegółowych celów badawczych. W obrębie głównych celów wyszczególniła, po pierwsze - identyfikację medialnej ważności kwestii zmiany klimatu i sposobu ekspozycji tego tematu, po drugie - analizę pełnionych ról dziennikarskich w przekazywaniu informacji na temat zmiany klimatu; po trzecie - identyfikację funkcji mediów realizowanych podczas prezentowania problemu zmiany klimatu. Jako cele szczegółowe Doktorantka wskazała: 1) identyfikację sposobu ramowania kwestii zmiany klimatu przez media tradycyjne i online; 2) określenie medialnej ważności wydarzeń dotyczących zmiany klimatu poprzez identyfikację ich cech; 3) analizę pełnionych ról dziennikarskich w przekazywaniu informacji na temat zmiany klimatu; 4) identyfikację funkcji mediów realizowanych podczas prezentowania problemu zmiany klimatu; 5) określenie poziomu świadomości, stanu wiedzy oraz postaw odbiorców mediów wobec zmiany klimatu. Autorka sformułowała ponadto sześć pytań eksploracyjnych czym uzasadnia brak określenia hipotezy badawczej. Pytania te dotyczą następujących kwestii: (PB1) Jaka jest skala ekspozycji kwestii związanych ze zmianą klimatu prezentowanych przez media tradycyjne i media online? (PB2) Jaka jest hierarchia ważności kwestii zmiany klimatu w przekazie medialnym? (PB3) Jakie cechy charakteryzują publikowane w mediach wydarzenia związane ze zmianą klimatu? (PB4) Jaki jest sposób ramowania prezentowanych przez media (tradycyjne i online) wydarzeń związanych ze zmianą klimatu? (PB5) Jaką rolę pełnią dziennikarze podczas rozpowszechniania informacji na temat zmiany klimatu? (PB6) Jakie są poziom świadomości, stan wiedzy i postawy odbiorców wobec zmiany klimatu? Należy zauważyć, że podstawiony w dysertacji cel wypełnienia powyższej luki został z powodzeniem zrealizowany, otwierając tym samym przestrzeń do dalszych badań oraz analiz naukowych.

5. Uzyskane rezultaty i ich znaczenie dla nauki i praktyki.

Uzyskane w dysertacji rezultaty mają istotne znaczenie zarówno dla rozwoju wiedzy w obszarze nauk o komunikacji społecznej i mediach, jak i dla praktyki funkcjonowania współczesnych mediów. Przeprowadzone analizy pozwoliły na uchwycenie sposobów, w jakie media oraz dziennikarze przedstawiają zagadnienia związane ze zmianą klimatu, a także na zidentyfikowanie mechanizmów i uwarunkowań determinujących charakter tych przekazów. W wymiarze naukowym wyniki te poszerzają dotychczasowy stan badań, wypełniając istotną lukę dotyczącą funkcji mediów i ról dziennikarskich w kontekście komunikowania o złożonych problemach środowiskowych.

W wymiarze praktycznym przedstawione ustalenia mogą stanowić podstawę do refleksji nad jakością przekazów medialnych oraz nad sposobami podnoszenia standardów informowania o zmianie klimatu. Wskazują bowiem na potrzebę większej równowagi pomiędzy przekazem alarmistycznym a edukacyjnym, a także na znaczenie rzetelnego, opartego na wiedzy naukowej dziennikarstwa. Rezultaty te mogą być przydatne zarówno dla redakcji i dziennikarzy, jak i dla instytucji zajmujących się edukacją klimatyczną oraz komunikacją publiczną. W obszarze nauk o komunikacji społecznej i mediach wyniki dostarczają empirycznie ugruntowanego obrazu funkcji mediów i ról dziennikarskich w relacjonowaniu zjawisk o wysokiej złożoności (jak zmiana klimatu). Pozwalają doprecyzować modele *agenda-setting*, *framingu* i *primingu* w warunkach polskiego rynku medialnego oraz weryfikować narzędzia pomiaru ról dziennikarskich w ujęciu performatywnym. Stanowią też materiał porównawczy dla badań nad jakością debaty publicznej i standardami rzetelności dziennikarskiej. W obszarze nauk o Ziemi i środowisku ustalenia dysertacji wskazują, które elementy wiedzy naukowej są „przepuszczane” do obiegu publicznego, a które pozostają marginalizowane. To cenna informacja dla komunikatorów nauki, umożliwiająca lepsze profilowanie przekazów, streszczeń popularnonaukowych i wizualizacji danych oraz planowanie współpracy z redakcjami.

Biorąc powyższe pod uwagę należy również zauważyć, że praca nie tylko wypełnia zidentyfikowaną lukę badawczą, ale też sytuuje dysertację jako swoistą platformę referencyjną dla dalszych badań nad komunikowaniem o zmianie klimatu. Oznacza to, że praca ta dostarcza nie tylko jednostkowych ustaleń, ale również zestawu narzędzi, kategorii analitycznych i ram interpretacyjnych, które mogą zostać wykorzystane przez innych badaczy prowadzących studia

nad mediami, rolami dziennikarskimi, komunikacją naukową czy przekazami dotyczącymi zagadnień środowiskowych.

6. Dobór literatury, umiejętność wykorzystania źródeł.

W pracach przygotowywanych na potrzeby postępowania o stopień lub tytuł naukowy, w tym w szczególności w dysertacjach doktorskich, bibliografia stanowi kluczowy element świadczący zarówno o dojrzałości warsztatowej autora, jak i o zakresie źródeł, na których oparto prowadzoną analizę. Pełni ona funkcję nie tylko dokumentacyjną, ale również metodologiczną, odzwierciedlając szerokość kwerendy oraz umiejętność właściwego doboru literatury przedmiotu. Przedłożona do recenzji praca została pod tym względem starannie opracowana.

Zauważalną cechą wykorzystanej literatury jest przewaga pozycji anglojęzycznych. Ograniczona dostępność wiarygodnych i aktualnych opracowań w języku polskim utwierdza Recenzentkę w przekonaniu, że luka badawcza została zidentyfikowana właściwie i wymaga dalszych, pogłębionych analiz w krajowym dyskursie. Bibliografia zaprezentowana w recenzowanej pracy zawiera 338 pozycji – głównie w języku angielskim – i obejmuje: 155 pozycji netograficznych (w tym 46 w j. polskim), 49 monografii (w tym 16 w j. polskim), 7 prac zbiorowych (w tym 1 w j. polskim), 43 rozdziały w pracach zbiorowych (w tym 13 w j. polskim) oraz 84 artykuły w czasopismach naukowych (w tym 5 w j. polskim). Nie ulega wątpliwości, że zebranie i opracowanie tak obszernego – głównie anglojęzycznego - materiału źródłowego wymagało od Autorki znacznego nakładu pracy, jak również dowodzi, że orientuje się Ona w literaturze przedmiotu w sposób stopniu umożliwiającym przeprowadzenia założonego celu badawczego. Należy jednak zaznaczyć, że w zestawieniu bibliograficznym stosunkowo niewielką część stanowią pozycje poświęcone zagadnieniom metodologicznym w zakresie projektowania i wykorzystania przyjętych narzędzi metodologicznych. Choć Autorka poprawnie uzasadnia dobór zastosowanych metod i narzędzi badawczych, to liczba źródeł odnoszących się bezpośrednio do metodologii mogłaby być większa, zwłaszcza w kontekście interdyscyplinarnego charakteru pracy i – tym samym - złożoności badanego obszaru. Ograniczona obecność literatury metodologicznej nie wpływa co prawda na ogólną poprawność przeprowadzonego projektu badawczego, lecz wskazuje na przestrzeń, którą Autorka mogłaby rozwinąć, aby jeszcze silniej osadzić swoje badania w szerszych ramach teoretyczno-metodologicznych nauk o komunikacji społecznej i mediach.

7. Trafności doboru metod i narzędzi badawczych, umiejętności ich zastosowania.

Należy podkreślić, że Autorka, dzięki właściwemu doborowi literatury przedmiotu, a także poprzez konsekwentne przeprowadzenie badań empirycznych, w pełni zrealizowała zakładane cele rozprawy. Z punktu widzenia oceny metodologicznej warto zaznaczyć, że dobrane metody badawcze – zarówno analiza zawartości mediów, jak i badanie sondażowe – zostały trafnie dopasowane do podjętej w rozprawie problematyki oraz prawidłowo osadzone w obszarze nauk o komunikacji społecznej i mediach. Autorka wykazała się umiejętnością operacjonalizacji kluczowych pojęć, konstrukcji narzędzi badawczych oraz poprawnego zastosowania procedur analitycznych. Warto podkreślić, że Autorka zachowała zgodność pomiędzy pytaniami badawczymi, doбором metod i sposobem interpretacji danych, co stanowi świadectwo Jej dojrzałości badawczej. Tym samym oceniam, że Autorka nie tylko osiągnęła zakładane cele badawcze, lecz uczyniła to w sposób poprawny, przemyślany i zgodny ze standardami badań medioznawczych.

8. Poprawność formalno - językowa, stylistyczna i interpunkcyjna.

Praca została przygotowana w języku polskim. Pracę charakteryzuje wysoki poziom poprawności językowej oraz staranność w zakresie stosowanych konstrukcji gramatycznych i stylistycznych. Autorka posługuje się językiem precyzyjnym, klarownym i zgodnym z normami właściwymi dla akademickiego dyskursu, zachowując przy tym spójność terminologiczną i logiczną organizację wypowiedzi. Autorka dba o stronę techniczną wyводу: poprawnie formatuje opisy oraz rzetelnie wskazuje źródła ilustracji, schematów, tabel i wykresów. Lektura dysertacji nie ujawnia poważniejszych uchybień językowych, a całość tekstu została opracowana z dbałością o poprawność stylu i przejrzystość przekazu. Warto jednak rozważyć w przypadku publikacji ujednolicenie stosowanych form gramatycznych, np.: na stronie nr 8 „*Z tego względu autorka niniejszej rozprawy nie zdecydowała się na sformułowanie hipotez badawczych*” [czas przeszły, 3 os., liczby pojedynczej, strona czynna] obok „*Do zrealizowania wyznaczonych celów oraz odpowiedzi na postawione pytania badawcze został zaprojektowany dwuetapowy projekt badawczy*” [czas przeszły, strona bierna]. Zarówno przypisy, jak i bibliografia zostały przygotowane zgodnie z wymogami systemu harwardzkiego. W tym miejscu warto jednak zaznaczyć, że pojawiły się drobne uchybienia —

dotyczą one m.in. pominięcia miejsca wydania w pozycjach bibliograficznych (co stanowi standard w stylu harwardzkim). Nie wpływają one znacząco na ogólną ocenę pracy, niemniej wymagają korekty przy ewentualnej publikacji.

9. Wnioski.

Autorka dysertacji wykazała się nie tylko umiejętnością trafnej identyfikacji problemów badawczych, formułowania celów oraz właściwego doboru metod, lecz również wysoką kompetencją w poruszaniu się po szerokim, wielowymiarowym i interdyscyplinarnym obszarze badawczym, jakim jest komunikowanie o zmianie klimatu. Problematyka ta wymaga równoczesnego odwoływania się do ustaleń nauk społecznych, medioznawczych, politologicznych, a także – co szczególnie istotne – do dorobku nauk przyrodniczych i raportów instytucji międzynarodowych. Autorka umiejętnie integruje te różnorodne perspektywy, a analiza literatury nie ma charakteru prostego zestawienia poglądów, lecz stanowi świadomie prowadzony wywód, pozwalający wyprowadzić z odmiennych tradycji teoretycznych spójne wątki analityczne niezbędne dla realizacji przyjętych celów badawczych. Warto podkreślić, że mimo wieloaspektowości problemu oraz naturalnej nieostrości granic przedmiotu badań, Autorka zachowała klarowność wywodu i logiczną konstrukcję rozprawy, co świadczy o dojrzałości naukowej oraz umiejętności syntetyzowania danych pochodzących z różnych obszarów wiedzy.

Lektura przedstawionej dysertacji doktorskiej jednoznacznie przekonuje, iż dzieło to jest oryginalnym rozwiązaniem przedstawionego problemu naukowego. Dlatego też, zważywszy na zaprezentowaną powyżej pozytywną ocenę pracy doktorskiej uważam, że przedłożona praca doktorska Pani mgr Darii Teresy Zadrożniak pt.: *„Rola mediów i dziennikarzy w przekazywaniu informacji oraz kształtowaniu świadomości, wiedzy i postaw wobec zmiany klimatu”* spełnia wymogi stawiane dysertacjom doktorskim w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz.U. 2023, poz. 742) i powinna zostać dopuszczona do dalszych etapów przewidzianych w celu uzyskania stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych w zakresie dyscypliny nauki o komunikacji społecznej i mediach.

W. Śnergiszka-Cifone

